

обліку з нарахування і виплати дивідендів та з'ясувати, чи не утримало помилково підприємство податок з доходів фізичних осіб (прибутковий податок) з сум нарахованих дивідендів.

У тісному взаємному зв'язку з оплатою праці знаходяться нарахування на фактичні витрати на оплату праці, які включають витрати на виплату основної, додаткової заробітної плати, інших заохочувальних і компенсаційних виплат, у тому числі в натуральній формі. Аудитор встановлює правильність обов'язкових нарахувань за встановленими законодавством нормами:

а) на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування – 32 % (не більше 2660 грн), 4 % – організації інвалідів, 1 % – операції з купівлі-продажу валюти, 5 % – реалізація ювелірних виробів із золота, платини і дорогоцінного каміння, 3 % – при відчуженні автомобілів;

б) на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – 2,9 % (не більше 2660 грн);

в) на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття – 1,9 % (не більше 2660 грн);

г) на соціальне страхування від нещасного випадку та профзахворювання ставка залежить від класу професійного ризику. Аудитор перевіряє своєчасність перерахувань відповідним фондам.

До типових, окрім вищезазначених, порушень можна віднести:

- завищення обсягів робіт у документах на оплату праці щодо фактично виконаних;
- використання представних осіб при виконанні тимчасових, сезонних робіт;
- неправильне віднесення нарахованих сум заробітної плати на відповідні рахунки бухгалтерського обліку;

➤ застосування пільг при оподаткуванні прибутковим податком без наявності документів, що підтверджують пільги;

➤ несвоєчасність сплати нарахувань на фактичні витрати на оплату праці відповідним органам;

➤ заниження фактичних витрат на оплату праці з метою зменшення відповідних нарахувань та утримань із заробітної плати;

➤ несвоєчасність розрахунків з працівниками з оплати праці.

Таким чином, у ході аудиту розрахунків з оплати праці аудитор слід керуватися законодавчими та нормативними документами, які регулюють ці питання, тобто аудиторські докази мають бути достовірними, обґрунтованими, чітко спланувати проведення аудиторської перевірки, визначити джерела отримання інформації та вибрати найбільш прийнятні методи і методичні прийоми, за допомогою яких буде проведено перевірку. Інформацію про отримані результати перевірки аудитор повинен передати замовнику аудиторської перевірки, тобто або керівнику підприємства, або власнику підприємства у вигляді акту перевірки, якщо це пооб'єктний аудит, або у вигляді аудиторського висновку, якщо це суцільна перевірка суб'єкта господарювання.

1. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22.04.93. № 3125-ХІ. 2 // ВВР. – 1993. – № 23. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99. № 996-ХІУ // Все про бухгалтерський облік, спецвипуск. – 2000. – С. 5–8. 3. Про податок з доходів фізичних осіб: Закон України від 22.05.03. № 889-ІУ // Бліц-інформ "Бухгалтерія". – 2003. – № 38.4. Чернелевський Л.М., Беренда Н.І. Аудит: Навчальний посібник. – К., 2002. 5. Сопко В.В. Організація і методика проведення аудиту: Навч.-практ. посібник. – К., 2004.

Надійшла до редакції 12.10.04

І.В. Головка, асп.

МЕТОДИ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Проведено дослідження щодо узагальнення, систематизації та адаптації до П(С)БО наявного теоретичного й практичного матеріалу з метою створення методологічного апарату, який би слугував для подальшого аналізу конкретних розрахунків.

Is out spent researches on generalization, ordering and adaptation to P(S)E, available theoretical and practical material with the purpose of creation of the methodological device, which would serve for the further analysis of concrete accounts.

На сьогодні в Україні згідно з П(С)БО № 19 "Об'єднання підприємств" та № 20 "Консолідована фінансова звітність" зведену фінансову (бухгалтерську) звітність складають міністерства та інші органи виконавчої влади. Такі складні організаційні структури, як холдинги, фінансово-промислові групи і подібні організаційні структури, розробляють консолідовану звітність.

Створення загальної методології статистичного аналізу зведеної й консолідованої фінансової звітності, без сумніву, суттєво вплине на якість управлінських та інших рішень на різних рівнях.

Автор вважає доцільним проведення своїх досліджень з узагальнення, систематизації та адаптації до П(С)БО наявного наукового й практичного матеріалу за даною проблемою з метою створення деякого методологічного апарату, який би слугував відправною точкою для подальших конкретних розрахунків. У даній статті розглянуто окремі прийоми аналізу зведеної й консолідованої звітності.

Методика складання зведеної й консолідованої звітності однакова. Проте є деякі відмінності в задачах аналізу й використанні його результатів. Крім того, на сьогодні ще не існує єдиної методології та універсального інструментарію аналізу показників зведеної та консолідованої фінансової звітності. У цьому контексті найбільш вдалим, на наш погляд, є методичні підходи науковців кафедри обліку та аудиту Київського націона-

льного університету імені Тараса Шевченка; Державної академії статистики, обліку та аудиту; кафедри статистики Київського національного економічного університету. Серед зарубіжних авторів ці актуальні питання вперше вивчалися в роботах [1; 2].

Насамперед варто звернути увагу на те, що зведена фінансова звітність, яка використовується міністерствами та іншими органами виконавчої влади, складається за видами основної діяльності організації: промисловості; будівельними, монтажними, ремонтно-будівельними, буровими, проектними, дослідницькими; геологічними; науковими; організаціями матеріально-технічного постачання і збуту; торгівлі і громадського харчування; підприємствами з виробництва сільськогосподарської продукції; транспорту; організаціями з ремонту й утримання автомобільних доріг; житлово-комунального господарства; зовнішньоекономічними організаціями.

Консолідована звітність складається шляхом упорядкованого додавання показників фінансової звітності дочірніх підприємств до аналогічних показників фінансової звітності материнського підприємства і припускає підсумок усіх зовнішніх активів і зовнішніх зобов'язань відповідної структури (холдингу, фінансово-промислової групи та ін.). Комплекс звітів такої структури подається виходячи з того, що об'єднання є єдиною господарською одиницею. Відзначимо також, що основні й оборотні кошти всіх компаній чи підприємств, що вхо-

дять у групу, підсумовуються. У консолідованому балансі, наприклад холдингу, акціонерним капіталом є тільки капітал материнської компанії. При аналізі консолідованої звітності насамперед необхідно звертати увагу на структуру балансу й прибутковість, тобто ведення справ із прибутком щодо наявних ресурсів. Із системи коефіцієнтів ліквідності частіше застосовуються коефіцієнт поточної ліквідності й коефіцієнт абсолютної ліквідності. Найпоширенішими фінансовими коефіцієнтами є: прибуток капіталу, що використовується; операційний прибуток від продажів; коефіцієнт валового прибутку; період погашення дебіторської заборгованості й період погашення кредиторської заборгованості. У закордонній практиці велике значення надають показникам прибутку материнської й дочірньої компаній.

При аналізі зведеної й консолідованої звітності виникають задачі оцінки впливу факторів на фінансові результати і фінансовий стан підприємств і організацій. При аналізі консолідованої звітності оцінюється внесок структурних складових, що входять до об'єднання, в досягнуті результати діяльності компанії.

Розглянемо алгоритм складання зведеної звітності на умовному прикладі по підприємствах промисловості на регіональному рівні. Скористаємося для цього інформацією, що міститься в бухгалтерському балансі й звіті про фінансові результати[1]. Нехай у регіоні є три промислових підприємства А, Б, В. Приклад складання зведеної звітності наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Складання зведеної звітності (тис. грн)

Показники	Підприємства	А	Б	В	Разом
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		228221,7	161177,0	12112,2	201510,9
Середньорічна вартість активів – усього		213335,6	231207,4	50987,9	495530,9
в т.ч. оборотних активів		22185,5	44001,3	7085,6	73269,4
Середньорічна вартість чистих активів (придбаних за рахунок власних коштів)		3285,0	41200,0	670,1	45155,1
Чистий прибуток		2610,9	49309,1	529,3	52449,3

Маючи дані по сукупності підприємств, зайнятих промисловою діяльністю, можна провести порівняльний аналіз їх фінансових результатів і фінансового стану з метою прийняття рішень на регіональному та обласному рівнях для запобігання можливості банкрутства підприємства та ін.

За даними консолідованої звітності проводиться аналіз фінансових результатів об'єднання як господарської одиниці. Разом з тим має значення оцінка внеску складових у досягнуті об'єднанням фінансові результати. При цьому варто враховувати, що фінансові результати можуть бути представлені середніми відносними величинами (коефіцієнти оборотності й рентабельності, ліквідності та ін.).

Для подальшого аналізу фінансових результатів за даними зведеної звітності доцільно уточнити саме поняття фінансових результатів, тому що в практиці вітчизняного бухгалтерського обліку є деякі розбіжності в методиці розрахунку фінансових результатів порівняно з міжнародною.

У бухгалтерському обліку зведеним показником, що характеризує фінансовий результат, вважається валовий прибуток (збиток). У теорії і практиці закордонного фінансового менеджменту під валовим прибутком (збитком) розуміють різницю між чистим вииторгом від реалізації й собівартістю реалізованої продукції.

У звіті про фінансові результати містяться дані про чистий вииторг від реалізації продукції (вииторг від реалізації за мінусом ПДВ, акцизів і аналогічних обов'язкових платежів); собівартості реалізованої продукції; комерційних і управлінських розрахунків.

Різниця між чистим вииторгом від реалізації, собівартістю реалізованої продукції, комерційними й управлінськими витратами дає прибуток (збиток) від операційної діяльності. Це відповідає застосовуваному в міжнародній практиці показнику "прибуток до виплати податків і відсотків". Далі у звіті про фінансові результати розраховується прибуток (збиток) від фінансово-господарської діяльності:

Прибуток (збиток) від фінансово-господарської діяльності	=	Прибуток (збиток) від реалізації	+	Відсотки до одержання	–	Відсотки до оплати	+	Доходи від участі в інших організаціях	+	Операційні доходи	–	Операційні витрати
--	---	----------------------------------	---	-----------------------	---	--------------------	---	--	---	-------------------	---	--------------------

Потім до прибутків від фінансово-господарської діяльності додають інші позареалізаційні доходи і віднімають інші позареалізаційні витрати, у результаті чого одержують "фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування". Це відповідає застосовуваному в міжнародній практиці показнику "прибуток до сплати податків".

Розрахунки й аналіз показників рентабельності можуть здійснюватися на основі різних показників прибутку залежно від цілей фінансового аналізу. Так, рентабель-

ність продажів у міжнародній практиці розраховують як відношення чистого прибутку до чистого вииторгу від реалізації й як відношення прибутку до сплати податків і відсотка до чистого вииторгу від реалізації. На думку західних економістів, другий показник краще характеризує ефективність виробничої діяльності, тому що не залежить від особливостей податкової й фінансової систем.

Для подальшої ілюстрації методики скористаємося даними табл. 2.

Таблиця 2. Фінансові результати підприємств (тис. грн)

Підприємства Показники	А		Б		В	
	Попередній період	Звітний період	Попередній період	Звітний період	Попередній період	Звітний період
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	27253,2	28221,7	17859,3	161177,0	11229,3	12112,2
Середньорічна вартість активів – всього	211335,6	213326,7	230334,6	231207,4	50062,2	50987,9
у т. ч. оборотних активів	21966,3	22182,5	43950,2	44001,3	7209,2	7085,6
Середньорічна вартість чистих активів (придбаних за рахунок власних коштів)	3297,0	3285,0	39500,0	41200,0	663,6	670,1
Валовий прибуток	4517,1	4512,2	61128,7	60210,2	1877,2	1890,1
Чистий прибуток	2532,3	2610,9	49243,3	49309,1	528,5	529,3

Підсумуємо дані табл. 2 і одержимо зведені фінансові результати по промислових підприємствах:

Таблиця 3. Зведені фінансові показники по підприємствах (тис грн)

Показники	Попередній період	Звітний період	Абсолютне відхилення	Коефіцієнт динаміки
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	217141,8	201510,9	-15630,9	0,928
Середньорічна вартість активів – всього	491732,4	495522,0	+3803,6	1,010
у т. ч. оборотних активів	73125,7	73269,4	+143,7	1,002
Середньорічна вартість чистих активів (придбаних за рахунок власних коштів)	43460,6	45155,1	+1694,5	1,038
Валовий прибуток	67523	66612,5	-910,5	0,987
Чистий прибуток	52304,1	52449,3	+145,2	1,002

Розглянемо коефіцієнти оборотності і рентабельності активів по кожному підприємству й у цілому по сукупності підприємств. (Відомо, що коефіцієнти оборотності активів можуть бути виражені як прямими, так оберненими величинами).

Коефіцієнти оборотності дозволяють робити висновки про ефективну чи неефективну роботу підприємств. Залежно від мети аналізу можуть бути розраховані коефіцієнти оборотності: сукупних активів; поточних активів; чистих активів. Останній показник характеризує величину активів, яка необхідна для підтримки певного рівня витрат, або скільки грошових одиниць витрат отримано на кожну грошову одиницю, вкладену в активи. Для розрахунку всіх перелічених коефіцієнтів витрати зіставляються із середньою вартістю активів.

Важливе значення для оцінки ефективності використання активів має тривалість обороту. У практиці фінансового менеджменту тривалість обороту активів визначається в частках тривалості звітної періоду. Якщо, наприклад, коефіцієнт оборотності 1,6, то середня тривалість обороту, виходячи з тривалості календарного періоду 360 днів, дорівнює 225 дням, що в частках тривалості періоду становить 0,625 (225 : 360).

Усі підприємства, представлені в табл. 2, мають коефіцієнт оборотності менше одиниці. Щоб пояснити такий стан, необхідно звернути увагу на структуру активів. Насамперед у вартості сукупних активів низька частка поточних активів. По підприємству А – усього 10,4 %; по підприємству Б – 19,0 % і по підприємству В – 14 %. У середньому по всіх підприємствах частка поточних активів становить близько 15 %. На підприємств

вах А і В високий ступінь заборгованості, про що свідчить співвідношення всіх активів і чистих активів: у звітному році відповідно 64,9 і 76,1. На підприємстві Б справи трохи краще: 5,61 (табл. 5).

Низький коефіцієнт оборотності призвів до зв'язування активів. Про це свідчить високий коефіцієнт закріплення (величина, обернена до коефіцієнта оборотності). Від зміни коефіцієнта закріплення залежить потреба в активах для забезпечення визначеного рівня витрат.

Залежність обсягу активів від коефіцієнта закріплення й обсягу продажів можна формалізувати:

$$A = K_{\text{за}} \times \text{ЧД}_p, \quad (1)$$

де А – величина сукупних активів; $K_{\text{за}}$ – коефіцієнт закріплення активів; ЧД_p – чистий дохід від реалізації.

Пов'язуючи мультиплікативну залежність (1) з поточними активами, її можна розширити й представити у вигляді трьох факторів-співмножників, один з яких буде характеризувати структуру активів:

$$A = \frac{\text{ПА}}{\text{ЧД}_p} \times \frac{A}{\text{ПА}} \times \text{ЧД}_p, \quad (2)$$

де ПА – поточні активи.

Використовуючи інформацію табл. 3 та функціональну залежність (2), можна визначити потребу в активах як по кожному підприємству, так і по підприємствах регіону в цілому. Також, застосовуючи методи факторного аналізу, можна визначити кількісний вплив зміни факторів на зміну узагальнюючого показника – обсяг активів.

Таблиця 4. Розрахунок впливу факторів на потребу в активах

Показники	Попередній період	Звітний період	Абсолютне відхилення
Середньорічна вартість активів	211335,6	213326,8	+1911,2
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	27253,2	28221,7	+968,5
Коефіцієнт закріплення оборотних активів	0,806	0,786	-0,02
Співвідношення сукупних і оборотних активів	9,621	9,617	-0,004

Одним із найпоширеніших у міжнародній практиці є показник рентабельності чистих активів (прибутковості).

Проведемо розрахунок цих показників по підприємствах, представлених у табл. 2.

Таблиця 5. Рентабельність продажів і рентабельність активів

Підприємства Показники	А		Б		В	
	Попередній період	Звітний період	Попередній період	Звітний період	Попередній період	Звітний період
Рентабельність продажів	0,0929	0,0925	0,2756	0,3059	0,0471	0,0437
Рентабельність чистих активів	0,7717	0,7965	1,2467	1,1968	0,7964	0,7899
Коефіцієнт оборотності сукупних активів	0,1296	0,1326	0,7740	0,6982	0,2240	0,2389
Співвідношення сукупних і чистих активів	64,097	64,942	5,83	5,61	75,44	76,09

Аналізуючи таблицю, можна стверджувати, що рентабельність чистих активів залежить від рентабельності

продажів, оборотності активів і співвідношення сукупних активів і чистих активів, тобто:

$$\boxed{\text{Рентабельність чистих активів}} = \boxed{\text{Рентабельність продажів}} \times \boxed{\text{Оборотність активів}} \times \boxed{\text{Співвідношення сукупних і чистих активів}}$$

Рентабельність сукупних активів залежить від рентабельності продажів і оборотності активів. Це дозволяє застосовувати систему взаємозалежних факторних індексів для оцінки впливу факторів на ефективність діяльності підприємств. Так, по підприємству А рентабельність чистих активів дещо виросла зростає в звітному році порівняно з попереднім: за рахунок зміни рентабельності продажів це склало $(-0,0004) \times 0,1326 \times 64,942 = -0,0034$; за рахунок зміни коефіцієнта оборотності сукупних активів: $9,0929 \times 0,003 \times 64,942 = +0,0180$; під впливом зміни співвідношення сукупних і чистих активів: $0,0929 \times 0,1296 \times 0,845 = +0,010$. Таким чином, під впливом усіх факторів рентабельність чистих активів зростає на 0,03. Це може збільшити чистий прибуток на $0,03 \times 3285,0 = 98,5$ тис. грн.

Аналогічні розрахунки можна зробити по всіх підприємствах.

Якщо підприємства являють собою об'єднання типу фінансово-промислової групи, холдингу і т. ін., то можна виявити вплив внутрішньовиробничих і структурних

факторів на рентабельність чистих активів по всьому об'єднанню. Для цього треба врахувати рентабельність чистих активів на кожному підприємстві, що входить в об'єднання, частку підприємств в обсязі продажів і вартості активів.

Ми розглянули тільки деякі напрями аналізу показників зведеної звітності. Залежно від конкретної мети аналіз може бути спрямований на порівняння фінансових показників по підприємствах. За наявності інформації про зобов'язання підприємств можна провести порівняльний аналіз їхнього фінансового стану і фінансової стійкості. У такому аналізі також можуть бути застосовані викладені вище методи.

1. Ильенкова С., Ильенкова Н. Методы статистического анализа сводной финансовой отчетности // Вопр. статистики. – 1997. – № 12.
2. Прудникова В. Статистические методы в оценке структуры баланса // Вопр. статистики. – 1998. – № 4.

Надійшла до редколегії 14.10.04